

MATIAS FALDBAKKEN

Stackare

Översättning Staffan Söderblom

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Tidigare utgivning:
Vi är fem 2021

På annat förlag:
The Hills 2019

Denna översättning har fått stöd från NORLA

www.albertbonniersforlag.se

ISBN 978-91-0-080302-5
Copyright © Matias Faldbakken, 2022
Utgiven enligt avtal med Salomonsson Agency
Originalalets titel: *Stakkar*
Översättning: Staffan Söderblom
Omslag: Nina Ulmaja
Tryck: ScandBook, EU 2024

Barn på landsvägen är en bra titel.

STIAN GRØGAARD

DEL 1

I.

En gång för inte så länge sedan kom ett barn, stackare, krypande fram ur skogen. Ungen klängde upp på dikesrenen och började lunka bort utefter grusvägen. Det var en sorglig syn.

Den här ungen var vanskött och otäck. Håret låg i korvar. Pannan vred sig. En skrämnd blick stack ut, ögonen flackade ovanför två skorpiga näsborrar. Läpparna var stela och blå och halsen alldeles för mager. Runt överkroppen slängde en lång trasa eller sliten väst, och nedanför stapplade två tunna ben med knäskålar bredare än både smalben och lår. Ungen hade inga skor. De överdimensionerade fötterna liknade blöta raggsockor. Knogarna på ena handen stötte då och då i marken. Och mot revbenen tryckte den späda, krokiga figuren en sliten mapp, kanske ett kuvert, som ett djur som dök upp ur skogsdungen med ett meddelande.

Från andra hållet kom Oskar. Han hade arbetat på fältet och skulle hem till gården. Längs den här grusvägen gick han varenda eftermiddag efter avslutat värv, och han gick ensam som vanligt. Bara tre svaga kurvor till, så var han framme, då skulle han vila för kvällen. Men där såg han en rörelse framför sig, och det var en

unge på alla fyra, eller mer på alla tre, skumpande, med ena armen klistrad vid sidan på grund av en mapp. När ungen fick syn på Oskar, hasade den ner i diket och smet in i granskogen. Men Oskar hade sett vad han såg, och det var en otäck syn. Han stelnade till. Nej, så kunde det inte vara. Hade han blivit stollig av att gå ensam så mycket?

Oskar rörde sig långsamt fram till dikesrenen och spanade in bland trädstammarna. Efter ett par spända sekunder ryckte det till därinne, en kropp gjorde ett språng och försvann i våldsamt fart. Oskar gapade och tänkte att det måste vara ett litet rådjur, ett kid. Men klädtrasorna då, och kuvertet . . . Och ansiktet?

Den kvällen var Oskar tyst under den gemensamma måltiden på gården. Det var onsdag, och de åt köttsoffa. Under middagen talade husbonden, Olav Blum, kallad Blum, mest, som han brukade, tätt följd av de båda tonårsdöttrarna Karin och Guro som skar samtalet i strimlor med sina vassa röster. Så var det. Mor på gården, fru Blum, eller Aud som hon föredrog, slog med jämna mellanrum ner på olämpligt språkbruk, struntprat och orimligheter – herr Blum och döttrarna åstadkom en del sådant. En sån smörja, kunde hon säga. Maken till dumheter.

Agnes, en sansad och bra arbetskvinn i femtioårsåldern, bidrog med lite perspektiv om replikerna blev alltför ostyriga, alla lyssnade på henne. Sedan var det Annar, en urgammal gubbe som alltid hade funnits på gården, en älsklig gammal löshäst. Han sa inte mycket utan koncentrerade sig på att få upp köttsoffan och in i munnen. Och ner i svalget. Skeden gick. Runt benen på

dem strök den leverfärgade katten, ett otyg som alla på gården hatade.

Oskar var nitton år och tystlåten, med spretigt ljust hår, ja, hårstråna var raka som små linjaler, men mitt i pannan hade han en virvel. Han gjorde bra ifrån sig som pojk på gården. Att vara ”pojk” var hans métier. Oskar gjorde inte mycket väsen av sig, och det var inte ovanligt att han satt tyst, men Olav Blum, en lång man på prick femtio, var en skarping. I kväll såg han att pojken hade ett extra skal, en svagare ton. När det uppstod en paus runt bordsskivan satte Blum ner glaset och slog till, han högg med sin kvicka tunga. Vad tänker pojken på? Äh, inget särskilt, sa Oskar. Blum rätade på ryggen och sköt bak axlarna. Du grubbliserar illa, du, sa han och plirade med ögonen. Oskar harklade sig till svar och satte upp en tummelumsk min. Nehej, sa Blum. Du får säga till om du behöver hjälp. Han vände sig till döttrarna igen.

Nästa dag var pojken nere på fältet och knogade som vanligt, han var inte mycket utan arbetet. Med sega tag jobbade han i den heta solen, och svetten rann i hans brända nacke. Men Oskars huvud var inte med honom på fältet, i arbetet, i dag, det var uppe vid grusvägen där han hade fått den vämjeliga skymten och sett ett språng i skogsbrynet. Det var mig död och pina ena konstiga grejer, tänkte pojken. När det lackade mot kväll och arbetet var klart lade han ner redskapen och tog vägen upp till gården, men långsammare den här gången. Han höll stegen korta och ljudlösa. Blicken sökte sig in bland trädstammarna. Det var tyst i skogen och tomt bakom varenda gran. Men så. Ett nytt skutt, och en duns mot

marken. Oskar stannade och stod på helspänn. Av tre mackor i matsäcken hade han bara ätit två klockan tolv, och nu fiskade han ljudlöst upp den sista ur ränseln medan pulsen ökade och händerna darrade. Han rev itu brödet och kastade ena halvan in mot diket så korven flög av som en diskus och ut åt sidan. Med ung fjädring i lederna sjönk han på knä i gruset och hejdade sig där, stel som en staty. Ingenting. Minuterna gick. Nu stack det i menisken och ryggen brände. Nej, det kan ha varit en fågel eller något. Oskar kastade in den andra halvan lite längre och väntade, men lika lite hände. Usch. Han fick komma sig till gården innan de började undra, det var torsdag och kött – ingen kom för sent till köttmiddagen.

Men i detsamma kom ett språng i gräset, och den beniga kroppen visade sig igen, i en förfärlig, blyxtlik glimt. Det stack till av avsky i Oskar, men han satte i väg och sa att nu ska den jäveln fångas.

Det blev en kort och hetsig jakt bland granarna. Oskar var ingen slöfock, och i sina bästa år, nitton, med explosiv kraft i vader och lår. Men var det tillräckligt för att ta fast det lilla otyget? Ungen satte av något våldsamt inåt skogen, mer på alla fyra än på två, och mer på tre än på fyra på grund av mappen som satt klistrad under armen. Den använde överkropp och underkropp, eller kanske skulle man säga fram- och bakdel, effektivt för att sick-sacka mellan trädstammarna. Oskar, som höll god fart utför dikesrenen och tog gott spjörn mot rötter och sly, insåg efter knappt femton sekunders sprint att detta bara var att ge upp. Han hade inte en rövare. Han saktade ner och lät fågeln flyga, eller ungen löpa, eller skumpa, eller vad man skulle säga. Där försvann den in bland de grå

granarna, österut, åt samma håll som i går. Oskar fattade ingenting. Ett barn? Det var väl ett barn? Hade han varit någon annanstans på jorden, skulle han ha gissat apekatt, men han hade aldrig varit någon annanstans, och här fanns inga apor. Nej, i Norge har man inte djur med platta ansikten och båda ögonen framåt. Det här var ett barn, och barnet var vilt.

I mangårdsbyggnaden, med flagande vitfärg, hade hela gården bänkat sig runt bordet, och köttmiddagen var serverad. Men Oskar saknades. Pojken stod, utan lov, i hemlighet, inne i gubben Annars spartanskt möblerade och ouppvärmade rum, som låg bredvid Oskars eget, och två dörrar bort från den präktiga Agnes rum, i den trånga lilla drängstugan som förunnats arbetsfolket på gården, som tronade på en höjd ovanför gårdsplanen, och plockade ut en bok från Annars hylla.

Gamle Annar var sannerligen gammal. Han hörde till en annan tid. Säg att han var född 1880. Då var det här 1980 om Annar var 100 år gammal. Inte för att det var 1980, det är omöjligt att säga exakt när detta är, men man kunde säga att det var 1980, och i så fall hade Annar varit 100. När Annar var tio år gammal, 1890, kunde han själv ha mött en 100 år gammal gubbe, och det hade han veterligen också gjort, hade Oskar hört, vilket betydde att den gubben som Annar menade att han mötte som tioåring 1890 var född 1790. Varenda gång Oskar kikade på Annar och Annar mötte Oskars blick med sina glasartade ögon, tänkte Oskar att de där ögonen hade sett in i ett ögonpar från 1700-talet. Unge Annar hade hälsat artigt på byns äldste med lilla tassen, och hade haft sin hand inne i en

hand som öppnade sig första gången sent på 1700-talet. Det var något att tänka på för Oskar. Och han tänkte också på det varenda gång han såg Annars hand, eller in i hans manetblåa ögon.

Nu var urgamla Annars fingrar giktbrutna, benen stela och synen svag, det visste Oskar väl. Det var därför han hade vågat sig in i Annars utkylda rum och fram till den rangliga bokhyllan av metall; faran för att åka fast var inte stor. Annar hade en rik bokhylla. Oskar fiskade fram en torr, gulnad bok med titeln *Livet i Lappland*. Han smög in den i sitt rum och gömde den under madrassen, som låg tunn över ribborna i den hemsnickrade sängen. Sedan gick han tankfull över gårdsplanen med bastanta steg.

Det var dunkelt i matrummet, och alla åt. Oskar var siste man till bords. Han höll blicken sänkt. Blum själv, vid kortändan av bordet, var ett enda stort leende, som vanligt, men leendet, visste folket på gården, var också ett flin, det fanns alltid en droppe hån i Blums breda grin. Han tuggade på en smula mellan de framträdande tänderna, kunde man säga, och det dubbelbottnade leendet kändes i kroppen, inte minst i Oskars kropp; den klumpiga, men livliga pojken fick ta emot leenden varenda dag.

Och så kom pojken, sa Blum, och det blev tyst.

Jo, mumlade Oskar.

Blum stirrade på nittonåringen, det var tydligt att pojken hade tankarna på annat håll, och Blum undrade var. Var hade pojken sin håg. Var.

Långa dagar på fältet?

Blir kortare snart, sa Oskar.

Då behöver du väl köttmat, sa Blum.

Det var ett tecken till Agnes. Hon lade tre skivor kött

på Oskars tallrik. Varm sky av köttsaft hälldes över de goda skivorna så de simmade.

Med kniv och gaffel i sina knubbiga nävar skar Oskar grova tärningar och stoppade i sig i jämn takt och svalde mer än han tuggade. De andra återupptog samtalet. Först diskuterades reparationer på åkdonet. Därefter fnissade flickorna åt att lektorn i skolan hade haft pyjamasen utstickande under manchesterbyxorna på första lektionen. Han var väl på kaneln, konstaterades det. Till sist fällde Blum några grova ord om självaste Smith-Pedersen på storgården, så var det varje dag. Vareviga dag hade det hänt något som gav Blum agg mot Smith-Pedersen, något som vidmakthöll det gamla grollet, eller något som fick grollet att jäsa ytterligare. Förargelsen mot storgården måste få utlopp. Ingen middag åts på gården utan någon grovhet med kurs på storgården och den helsikes sprätthöken Smith-Pedersen.

Klockan tio var det stilla i alla husen, för dagen började fem. Oskar låg stel i sängen och läste ord för ord i den smyglånade *Livet i Lappland* en dryg timme, innan han tyst, sakta, steg upp igen. Jodå, det knarrade och kved i den gamla drängstugan när han makade sig nerför trappan, men det måste väl vara lov att gå på dass, tänkte Oskar att han skulle parera med om präktiga Agnes stack ut huvudet och frågade, inte för att han någonsin skulle säga dass, förstås, Oskar var en hövlig pojke, men tänkte så där för att pumpa upp sig. Han smög ut genom bakdörren och gick längs ytterkanten av gårdsplanen. Så kunde han slinka in genom köksingången på mangårdsbyggnaden, åt väster. Herr och fru Blum, husbonden och matmodern, sov i östra flygeln, alltså på andra sidan. Oskar tog ut ett helt bröd ur burken i skafferiet. I medicinskåpet hittade han den bärnstensfärgade glasflaskan med påskriften DOSIL och undertexten *Morphium*. Att detta betecknade den grekiske guden för sömn och drömmar kunde inte Oskar veta, men han visste mer än väl vad flakongen innehöll. I redskapsskjuvet hittade han rep, sena, säckväv, yxa och en lykta.

Det var sensommar och därför aldrig riktigt mörkt,

det låg ett ljusskimmer i natten, och pojken slapp tända lyktan när han skulle rigga det som måste riggas. *Livet i Lappland* hade ett kapitel om tillverkning av snaror, med ett underkapitel särskilt ägnat åt snarfångst av vildren i skogstrakter. Det var här Oskar hade läst som noggran-nast. Lapparna hade ett eget ord för en sådan fälla, lärde han sig: åkkis. Man skulle hitta ett hygge, kanske, där fällda träd kunde utgöra ett stängsel, ett gärde, och i öppningarna här och där kunde man sätta snaror. Stängslet borde sträcka sig över ett längre avstånd, stod det, och djuret sprang därför längs med stängslet tills det kom till en öppning, där det kunde fastna i snaran. Oskar visste gott var detta lät sig göras, det fanns ett hygge inte långt från fältet. Han lassade på sig redskapen och gick över åkern och in i skogen.

Han hittade snart stängslet av grenar och småträd, och där fanns en lämplig öppning som han högg upp lite extra. På ena sidan stod en björk. Så högg han till en spets på en påle och körde ner den i marken på andra sidan. Vid pålen och stammen fäste han snarans ögla så att den hölls i spänn mellan fyra fästpunkter. Själva bindslet skulle göras med ett ensamt halmstrå som skulle gå av så snart djuret, eller vad det var, kom in i snaran. För att inte smårenar, eller andra varelser med mindre kroppar skulle springa igenom utan att fastna, fick Oskar sätta två fina trådar, den tunna senan, i kors över öppningen. Men innan senan spändes till en stram sträng, först åt ena hållet, sedan åt det andra, bröt han itu brödet och hällde över hela flaskan DOSIL så vätskan sögs in i båda halvorna. Han lade åteln väl synlig, frestande, på insidan av snaran. Sedan gick han hem för att få ett par timmars sömn.

En kylig morgon lyfte sina horn över horisonten, hösten låg som en strimma i luften. Nästan innan Oskar hunnit sluta korppluggarna måste han upp igen. Han slog följe med Agnes till fältet, hon skulle vidare ner till trädgårdsmästaren för att handla grönt. Hej då, sa de vid kanten av fältet. Oskar tog upp lien, men arbetade inte mer än de tre minuterna det tog för Agnes att försvinna runt kröken med kurs mot dalen, där trädgårdsmästeriet låg. Han släppte redskapet och stegade bort till neder-sidan av fältet, och gick in i snårskogen den vägen. Vid saltstenen vek han av åt vänster och halvkröp uppför den branta sluttningen mot hygget. Han kom in från andra hållet och måste gå motsols i en båge runt stängslet av stammar och ris.

Därframme gapade öppningen med snaran, och öglan var borta. Oskar kände ett brus och en klarhet i huvudet, det kom ett instick, som om han fick en dos skärpa i blick-en för vart steg han tog mot fällan. Det var adrenalin, det så kallade katastrofhormonet; katastrofhormonet gjorde honom redo för en snabb och våldsamt insats. Pupillerna växte, ådrorna i de arbetande musklerna öppnade sig. Oskars bronker vidgades, och näsborrarna var klotrunda. Organismen Oskar utsattes för basala processer, en spän-ning i ordets egentliga mening – det var väl jakt, detta, förstås. Luften var skarp, allt luktade undervegetation, Oskar hade en kall och vanvettig känsla i magen, det dirrade, för vad var det han skulle fånga?

Pojken var beredd. Och beredd borde han vara, för där, innanför öppningen, låg en liten kropp. Han gick fram och såg en späd, utsvulten, förbrukad kropp, med skitränder och spruckna fotsulor. Lemmarna var hjärt-

skärande magra. En bucklig pappersmapp låg i ljungen. Repet hade stramats åt runt höfterna, och brödet hade smulats sönder och delvis förtärts. Det var en unge. Ett människobarn. Något värre hade Oskar aldrig sett, och det var hans fångst.